

Nyári Gábor:

Menekültek az új hazában. A német és osztrák területeken élő magyar emigráció története, 1945–1956.

Unicus Műhely, Budapest, 2018. (Monográfia, 198 oldal)

Nyári Gábor annak a harmincas éveinek elején járó fiatal történész generációnak a képviselője, akik a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán végezték tanulmányaikat, s az alapszakról indulva, a mesterképzésen át, egészen a doktori iskoláig és a fokozatszerzésig jutottak.

Az Ajkán született és a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Gyakorlóiskolájában érettségizett Nyári Gábor már a Pázmányos évei alatt kitűnt szorgalmával, rendkívül alapos, forrás centrikus és kritikus problémafeltáró gondolkodásával. Történelmi munkásságát és témaválasztásait alapvetően határozta meg a Földesi Margit tanárnővel kialakult szakmai kapcsolata. Földesi Margit tanárnő irányította Nyári Gábor figyelmét Teleki Pál emigráns kormány tervére, amelyből aztán előbb szakdolgozat, majd számos kitűnő tanulmány, végül 2015-ben önálló kötet született „A Sándor-palotától a ravatalig. Teleki Pál második miniszterelnöksége, 1939–1941.” címmel. (Kairosz Kiadó, Budapest) Nyári Gábor kutatási területe tehát szorosan kapcsolódik a Horthy-korszakhoz, annak is diplomácia- és politikatörténetéhez (Teleki Pál második miniszterelnöksége; Újpétery Elemér külügyminisztériumi titkár, lisszaboni követségi tanácsos, lisszaboni követségi ügyvivő munkássága; Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszteri tevékenysége; emigráns magyar politikusok munkássága a második világháború alatt). Utóbbihoz szervesen kapcsolódik Nyári Gábor másik kutatási területe, amely az 1944–1956 közötti magyar emigráció politika- és társadalomtörténetére, valamint az 1945 és 1956 közötti európai migráció kérdésköreire fókuszál.

Az 1945 utáni magyar emigrációval is Pázmányos évei alatt, Földesi Margit tanárnő témavezetésével kezdett el foglalkozni Nyári Gábor. Ezúttal már, mint történelem mesterszakos hallgató. 2012-ben, a Modern Minerva Alapítvány és a Kodolányi János Főiskola által fiatal történészek és társadalomtudósok részére szervezett konferencián „Az altöttingi országgyűlés és zarándoklat eseményei és hatása a magyar emigrációra (1947)” címmel tartott nagyszerű előadást, amellyel elnyerte az Alapítvány ösztöndíját. A „Menekültek az új hazában” téma hamarosan mesterszakos szakdolgozattá, majd további kutatómunka eredményeként 2016-ban doktori értekezéssé érett, melyet Nyári Gábor 2017-ben – immár Bottlik József professzor témavezetésével – védett meg summa cum laude minősítéssel. Ennek a disszertációnak a kötetté szerkesztett változatát jelentette meg az Unicus Műhely Kiadó 2018-ban.

A témaválasztásról érdemes megemlíteni, hogy az 1945 utáni magyar polgári és katonai emigráció, mint kutatandó téma a hazai történész szakma érdeklődésén kívül esett, s leginkább az Állambiztonsági Szolgálatok voltak azok, amelyek figyelemmel kísérték. Nyári Gábor olyan levéltári anyagokat és archívumokat vizsgált meg és tárt fel kutatásai során, amelyek eddig vagy egyáltalán, vagy csak részben voltak ismertek a kutatók előtt. Ilyenek a Magyar Caritas Szolgálat, a Münchener Magyar Katolikus Misszió irattára, a hivatalos menekültügyi szervezetek archívumai, a Magyar Vöröskereszt Ausztriai Kirendeltségének iratai, az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában őrzött „emigráns ellenséges szervezetek” iratai, vagy a Magyar nemzeti levéltár Országos Levéltárában fellelhető Hazahozatali Kormánybiztosság anyagai. A levéltári források mellett Nyári Gábor bátran nyúlt az Oral Historyhoz, s a még élő kortanúk felkutatásával és velük interjúk készítésével színesítette a kötetet.

A kötet hat nagy tematikát vizsgál. Munkája elején, az 1945 tavaszán Nyugat-Európában tartózkodó magyarok számát próbálja meghatározni, s létszámukat 800 ezer és egymillió fölé becsüli. Feltárja és bemutatja a különböző becslések és számadatok mögött meghúzódó ellentmondásokra, s rávilágít a becslések nehézségeire. Ezt követően a Nyugatra került magyar hadifoglyok létszámát, helyzetét veszi vizsgálat alá. A mennyi magyar katona tartózkodhatott Nyugaton a második világháború végén kérdésre az egyes megszállási zónák számadataiból történő rekonstrukciót követően számukat 280 ezer és 450 ezer közöttire teszi. Közben azt is vizsgálja, hogy a szövetségesek kiket tekintettek hadifogolynak illetve kiket magukat önként megadó ellenséges személyi állományúnak. Bemutatja a Magyar Vöröskereszt és a Magyar Jóléti Szolgálat hadifoglyokat segítő tevékenységét, ismerteti az amerikai, a brit és a francia hadifogolytáborok mindennapjait, az ottani életet, életkörülményeket. Kiemeli, hogy az utolsó, a térségben elhunyt hadifogoly dokumentálhatóan 1947. december 12-én halt meg.

Külön foglalkozik a szerző a hadifoglyok talán legnagyobb dilemmájával, a hazatérés vagy az emigráció közötti vívódással. Számba veszi, hogy mit is kellett mérlegelniük, s mivel kellett számolniuk a döntésük meghozatala előtt. Talán nem véletlen, hogy a hadifoglyok közül mintegy tízezren a hazatérés helyett a francia idegenlégiót választották. Nyári Gábor a fejezet végén táblázatba foglaltn közli az egyes hadifogolytáborok helyét, s a bennük található magyarok számát.

Az 1944–45 fordulóján hazájukat elhagyó magyar civil menekülteknek külön fejezetet szentel a szerző. Külön kiemeli, hogy az ő létszámuk meghatározása még nehezebb és problémásabb, mint a katonák esetében.

Nyári Gábor ezen fejezet keretében ismerteti az első emigráns szervezetek létrejöttének folyamatát, valamint a civilek repatriálásának a katonákéhoz hasonló dilemmáit. Megállapításai szerint azok a civil menekültek, akik akartak, legkésőbb 1947 végéig haza tudtak térni Magyarországra. Ugyanakkor érdekességként emeli ki, hogy a kései repatriálással szinte párhuzamosan, egy újabb emigrációs hullám indult el Magyarországról Nyugat felé.

A hazatelepülést nem választók a kivándorlás vagy az Ausztriában, illetve a Németországban maradás mellett döntöttek. A kivándorlás fő célterülete az Egyesült Államok, Kanada és az az Ausztrália lett, ahová kb. 14 ezer magyar vándorolt ki. De célterületet jelentett a kivándorlók számára Dél-Amerika és Izrael is. Dél-Amerikával kapcsolatban cáfolja azt a közfelfogást, miszerint ide kizárólagosan csak a háborús bűnösök érkeztek volna. Tény viszont, hogy a kivándorlás eredményeként jelentősen csökkent az Ausztriában, illetve a Németországban maradt magyarok száma.

Nyári Gábor a politikai, társadalmi és érdekvédelmi szervezeteknek és vezetőiknek a bemutatására önálló fejezetben tér ki. Három katona – Kisbarnaki Farkas Ferenc, Zákó András és Hennyey Gusztáv – emigrációs szervező és vezető szerepét behatóbban elemzi, s rámutat azokra a tényezőkre, amelyek az emigráns politikusok helyett az emigráns katonákat állították az emigráció vezetésének a fókuszába. Ezzel összefüggésben röviden szól a Követi Bizottság és a Magyar Nemzeti Bizottmány munkájáról, szerzésük körülményeiről. Részletesen ismerteti az 1946. májusában Kisbarnaki Farkas Ferenc vezérezredes által megszervezett Magyar Szabadság Mozgalmat, annak politikai céljait, s az egész menekült magyarság ügyének szolgálata érdekében tett erőfeszítéseket.

Bemutatásra kerül a kötetben az 1948. október 23-án megalakult és az egykori katonákat önálló emigráns szervezetbe tömörítő Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK) amely kizárólag katonai szervezetként alakult meg és működött Zákó András vezérőrnagy irányításával. A MHBK önálló lapot is indított és működtetett az emigrációban hadak Útja címmel. Nyári Gábor részletesen ismerteti a MHBK szervezeti felépítését, vezetőségét, titkos tevékenységeit (kémelhárítás, hírszerzés, szabotázs stb.)

A Münchener Magyar Iroda, amely eredetileg a menekültek segélyezésével foglalkozott Hennyey Gusztáv vezetésével jött létre, s hamarosan politikai célokra is zászlajára tűzött. Nyári Gábor ennek az Irodának a működését is ismerteti, s szól továbbá a Magyar Cserkészlet, valamint a Magyar Királyi Csenedő Bajtársi Közösség nevezetű szervezetekről is.

A kötetben külön fejezet szól az altöttingi (Bajorország) országgyűlésről és zarándoklatról. Nyári Gábor jó érzékkel mutat rá azokra a köz-

jogi problémákra, amelyek ezt a rendezvényt kísérték. Többek között Kisbarnaki Farkas Ferenc ellentmondásos közjogi helyzetére, a rendezvény ellentmondásos, sok esetben tudatosan sarkított szerepére, a résztvevők körére, a rendezvényt meg és elítélő eltérő álláspontokra, az 1945-ösök és az 1947-esek között hamarosan kibontakozó éles politikai és közjogi vitákra.

Az emigráns magyarság megmaradását szolgáló oktatási és kulturális intézmények, valamint sajtó bemutatása tovább színesíti azt a palettát, amit Nyári Gábor a korszakról és a témáról felrajzol. A szerző ezen szervezetek regiszterét is közli, csakúgy, mint az emigráns magyar nyelvű sajtótermékek jegyzékét. Külön kiemelését kap a Szabad Európa Rádió, amely 1951. október 6-án kezdte meg magyar nyelvű működését, s amelyről a szerző megállapítja, hogy a mindenkori amerikai kormányzat szócsöve volt, s a Magyar Nemzeti Bizottmányt tekintette az emigráció vezetőjének.

A katolikus és a protestáns egyházak emigrációs szerepének és tevékenységének a bemutatása nélkül nem lenne teljes a munka. Nyári Gábor éppen ezért a kötet utolsó fejezetében ismerteti azokat a szolgálatokat és egyházi missziókat, amelyek a menekült magyarság számára nem csupán lelki vigaszt nyújtottak, hanem az élet minden területén igyekeztek segítséget nyújtani. A szerző külön kiemeli a Magyar Caritas Szolgálatot és a katolikus egyház által fenntartott és működtetett Diákotthonok szerepét és jelentőségét, valamint a Református Lelkigondozó Szolgálatot.

Összességében elmondható, hogy Nyári Gábor „*Menekültek az új hazában. A német és osztrák területeken élő magyar emigráció története, 1945–1956.*” című kötete az emigrációs magyarság történetének egy olyan 12 évét öleli fel, amely során a magyarság a menekülttáborok kiszolgáltatott világából kikerülve, elsősorban az egyházak segítségével újraszervezte önmagát, létrehozta oktatási, kulturális intézményeit, s ezáltal sikerült megőriznie nyelvét, kultúráját és hagyományait.

A kötetet értékes levéltári dokumentumok jól olvasható fotói, valamint részletes bibliográfia és névmutató kíséri.

Vizi László Tamás